

PRELIMINARNA IZJAVA

24. oktobar 2017.

„Dva lica kosovskih opštinskih izbora“

Konkurentni i dobro organizovani izbori u većem delu Kosova, dok ostaje velika zabrinutost u odnosu na demokratski proces u delovima Kosova sa većinskim srpskim stanovništvom

REZIME

- Opštinski i izbori za gradonačelnike održani 22. oktobra 2017. su drugi lokalni izbori koji su održani u svim kosovskim opštinama nakon Sporazuma između Prištine i Beograda od 19. aprila 2013. pod okriljem Evropske unije.
- Izborni proces se u velikoj meri razlikovao u kosovskim opštinama sa većinskim albanskim stanovništvom u odnosu na opštine sa većinskim srpskim stanovništvom. U opštinama sa većinskim albanskim stanovništvom, izbori su istinski bili konkurentni a atmosfera kampanje mirna, omogućavajući mnogobrojnim kandidatima da slobodno prenose svoje poruke biračima. Atmosfera kampanje je ometena zastrašivanjima unutar srpske zajednice, a posebno su ciljani politički subjekti koji nisu iz redova Srpske liste, ni njihovi kandidati. Ovo uključuje pritisak na individualne kandidate kako bi se povukli i ograničila politička konkurencija, postavljajući pitanja o ključnim principima opšteg demokratskog procesa u tim oblastima. Izborni proces u kosovskim opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom nije ispunio neke od međunarodnih i evropskih standarda za demokratske izbore.
- Nakon junskih parlamentarnih izbora, Centralna izborna komisija (CIK) je usvojila Akcioni plana na osnovu privremenih preporuka EU EOM-a, a kojima su sugerisana poboljšanja za koja nisu bile potrebne izmene u zakonskom okviru za administraciju opštinskih izbora. CIK je napravio poboljšanja u obrazovanju birača, obuci članova biračkih mesta i pojednostavljenju obrazaca za rezultate. Međutim, na dugoročne slabosti kosovskog izbornog procesa nije odgovoreno dovoljno pre ovih izbora, između ostalog, onih koji se odnose na registraciju birača, sistem glasanja izvan Kosova (GiK), unapređenje transparentnosti finansiranja kampanje, efektivno sprovođenje zahteva za finansiranje kampanje i uređenje sponzoriranih programa na TV-u.
- Izborni dan je protekao mirno, posmatrači EU EOM-a, koji su posetili 466 biračka mesta u svih 38 opština nisu zabeležili veće incidente. Biračka mesta su uopšteno otvorena na vreme i pripremljena za glasanje. Biračke procedure su većinom poštovane i glasanje je pozitivno ocenjeno u skoro svim posmatranim biračkim mestima, iako su zabeleženi primeri porodičnog glasanja i zloupotrebe pri pomaganju biračima. Učinak službenika biračkih mesta je opao tokom prebrojavanja, pri čemu je 20 procenata EU EOM ekipa ocenila proces negativno jer procedure za prebrojavanje glasova nisu uvek poštovane.

* Ovo određenje je bez predrasude u odnosu na status, i u skladu je sa Rezolucijom SB UN 1244/1999 i mišljenjem MSP o proglašenju nezavisnosti Kosova

- Uopšteno, organi izborne administracije na centralnom i opštinskom nivou su sproveli tehničke pripreme na dobro organizovan i transparentan način. Sednice CIK-a su bile otvorene, a kolege u CIK-u su radile kolegijalno, često donoseći odluke jednoglasno. Uputstva da li srpske lične karte treba da budu prihvatane za identifikaciju birača u redovnom glasanju su ostala nejasna.
- U skladu sa sporazumom između CIK-a i Organizacije za evropsku bezbednost i sigurnost (OEBS), OEBS je pružio usluge tehničkog savetovanja i pomoći za četiri opštinske izborne komisije i 86 odbora biračkih mesta u četiri severne opštine.
- Poverenje javnosti u tačnost biračkog spiska je malo jer je na istom prisutan veliki broj preminulih lica. Takođe postoji sistematična opasnost da može doći do zloupotrebe podataka otprilike pola miliona birača koji žive u inostranstvu tokom izbornog dana. Pored toga, birači nisu uvek upisani u biračko mesto koje je najbliže njihovom mestu boravka. Na osnovu podataka iz građanskog registra, CIK je registrovao 1.890.952 birača, rast od 18.011 u odnosu na junske izbore.
- Proces predlaganja i sertifikacije kandidata za lokalne izbore je bio inkluzivan. Tokom perioda sertifikacije sertifikovano je svih 91 političkih subjekata koji su se prijavili. Za skupštine opština se je kandidovalo 6.887 sertifikovanih kandidata, od čega su 2.400 bile žene. Dok, od ukupno 204 kandidata za gradonačelnike, samo osam su bile žene.
- Po prvi put, CIK je tražio izvod iz krivične evidencije za sve prijavljene kandidate, kao što je propisano zakonom. CIK je desertifikovao 87 sertifikovanih kandidata na osnovu krivičnih presuda protiv njih u poslednje tri godine. Tri kandidata su se žalila Vrhovnom sudu, koji je zaključio da je čl. 29.1 Zakona o opštim izborima neustavan, poništio sve tri i naložio CIK-u da sertifikuje svih troje kandidata. Neočekivano, CIK je zauzvrat odlučio da proširi odluku Vrhovnog suda na svih 87 prvobitno desertifikovanih kandidata.
- Audiovizuelni mediji su opširno pokrili izbornu kampanju u raznovrsnim oblicima i ponudili biračima informacije o različitim raspoloživim političkim opcijama. Pokrivenost kampanje u vestima je bila pravično uravnotežena. Većina audiovizuelnih medija je pozitivno organizovala inkluzivne izborne debate među kandidatima za gradonačelnike za većinu kosovskih opština sa većinskim albanskim stanovništvom, ali nisu uspeli da to učine za kosovske opštine sa većinskim srpskim stanovništvom.
- Nejasne zakonske odredbe su dozvolile učesnicima da uveliko kupuju sponzorirano pokrivanje, pored striktno uređenog plaćenog političkog reklamiranja. Ovo je rezultovalo time da su određeni TV kanali ponudili značajnu količinu plaćenih programa u poređenju sa njihovim uredničkim pokrivanjem, nauštrb odgovarajućeg informisanja birača. Nezavisna komisija za medije se nije efektivno pozabavila povredama izbornog prava, koje su zabeležene tokom izborne kampanje.
- Zakonski okvir pruža zadovoljavajuću osnovu za održavanje demokratskih izbora u skladu sa međunarodnim standardima na koje se Kosovo obavezalo u svom Ustavu. Iako Kosovo nije strana potpisnica nijedne povelje o ljudskim pravima, Ustav propisuje da je niz sporazuma i instrumenata relevantnih za izbore direktno primenjivo na Kosovo.
- Izborni panel za žalbe i predstavke (IPŽP) je brzo rešio veliki broj žalbi i predstavki i doprineo transparentnom procesu objavljujući sve svoje odluke na svojoj internet stranici. Pre izbornog dana, IPŽP je primio 25 žalbi protiv odluka CIK-a i 327 žalbi o navodnim izbornim prekršajima. Većina se odnosila na manje povrede Kodeksa ponašanja tokom kampanje. Na izborni dan je uloženo 80 žalbi u vezi glasanja prebrojavanja.

Na poziv predsednika Kosova, koji je objavljen 23. aprila 2017. godine, EU je rasporedila Izbornu posmatračku misiju (EOM) 12. septembra kako bi posmatrala opštinske i izbore za gradonačelnike sazvane za 22. oktobar 2017. Na čelu EU EOM je g. Alojz Peterle, poslanik Evropskog parlamenta i bivši premijer Slovenije. Ukupno, EU EOM je širom Kosova rasporedio 109 posmatrača iz 26 država članica EU, kao i Norveške i Švajcarske, kako bi se dala ocena sveukupnog izbornog procesa u odnosu na međunarodne i evropske standarde za demokratske izbore, kao i u odnosu na kosovske zakone. 38 posmatrača iz diplomatskih predstavništava država članica EU i Norveške, kao i iz Kancelarije EU/SPEU takođe su se pridružili misiji posmatranja procesa tokom izbornog. Na sam izborni dan, posmatrači su posetili 466 biračkih mesta kako bi pratili i posmatrali glasanje i prebrojavanje.

Ova preliminarna izjava objavljuje se pre završetka izbornog procesa. Konačna ocena izbora će zavisiti, delom, i od ponašanja tokom preostalih faza izbornog procesa, a naročito od prebrojavanja i tabeliranja rezultata, kao i procesiranja i rešavanja žalbi i prigovora dospelih nakon završetka izbornog dana. EU EOM ostaje na Kosovu da prati i posmatra drugi krug i razvoj događaja posle izbora i objaviće završni izveštaj koji će sadržati detaljne preporuke, u roku od dva meseca od završetka izbornog procesa. EU EOM je nezavisan u svojim nalazima i zaključcima i pridržava se Deklaracije o principima međunarodnog posmatranja izbora, potpisane u Ujedinjenim nacijama u oktobru 2005. godine.

PRELIMINARNI NALAZI

OSNOVNE INFORMACIJE

Opštinski i izbori za gradonačelnike održani 22. oktobra 2017. su drugi lokalni izbori koji su održani u svim kosovskim opštinama nakon Sporazuma između Prištine i Beograda od 19. aprila 2013. i koji su organizovani ukratko nakon prevremenih parlamentarnih izbora 11. juna 2017. Nakon dvomesečne blokade sertifikacije izbornih rezultata, Alijansa za novo Kosovo (AKR) je napustila predizbornu koaliciju sa Demokratskim savezom Kosova (LDK) i Alternativom kako bi se pridružila Demokratskoj stranci Kosova (PDK), Alijansi za budućnost Kosova (AAK) i Inicijativi za Kosovo (NISMA), Srpskoj listi i nekoliko drugih političkih stranama iz nevećinskih zajednica kako bi konstituisali izvršnu granu, iako uz usku većinu. Samoopredeljenje (VV), sa najvećom poslaničkom grupom u Skupštini, je u opoziciji, kao i bivša stranka na vlasti, LDK.

Sve stranke zastupljene u Skupštini su nezavisno učestvovala na ovim opštinskim izborima, u suprotnosti sa parlamentarnim izborima kada su formirane dve glavne predizborne koalicije. Vladajuća koalicija i opozicione stranke VV i LDK su predstavile kandidate za gradonačelnike u većini opština, Srpska lista je predstavila kandidate za gradonačelnike u svih 10 kosovskih opština sa srpskim većinskim stanovništvom, gde se suočila sa ograničenom konkurencijom osim u dve opštine na severu.

ZAKONSKI OKVIR

Zakonski okvir pruža zadovoljavajuću osnovu za održavanje demokratskih izbora u skladu sa međunarodnim standardima na koje se je Kosovo obavezalo u svom Ustavu. Iako Kosovo nije strana potpisnica nijedne povelje o ljudskim pravima, Ustav propisuje da je niz sporazuma i instrumenata relevantnih za izbore direktno primenjivo na Kosovu. Tu spadaju Evropska povelja o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni protokoli, kao i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima. U slučaju sukoba, ovi instrumenti imaju prevlast nad odredbama zakona i drugih akata

javnih institucija. Međutim, ne postoji pravno sredstvo za Evropski sud za ljudska prava u vezi odluka, akata i grešaka kosovske izvršne grane i institucija. Kodeks dobre prakse Venecijanske komisije u izbornim pitanjima je važan kao reper za održavanje demokratskih izbora na Kosovu.

Od 2013. su tri EU EOM davale preporuke kako reformisati izborni proces kako bi bio u potpunosti doveden u sklad sa međunarodnim standardima. Ove preporuke, između ostalog, uključuju: poboljšanje preciznosti biračkih spisaka, uvođenje zakonske doslednosti u pravilima za izborne kampanje, unapređenje transparentnosti finansiranja kampanje, efektivno sprovođenje zahteva finansiranja kampanje, uređenje TV programa koje sponzorišu političke stranke i produženje rokova za podnošenje i odlučivanje o izbornim žalbama. Nijedna od ovih preporuka koje zahtevaju promene zakona nije sprovedena.

IZBORNI SISTEM

Lokalni izbori se na Kosovu održavaju svake četiri godine biranjem gradonačelnika i odbornika skupština opština. Gradonačelnici se biraju direktno u sistemu dva izborna većinska kruga. Kandidat se bira za gradonačelnika ako on ili ona dobije više od 50% plus jedan od ukupnog broja važećih listića u opštini. U opštinama u kojima nijedan kandidat ne dobije potrebnu apsolutnu većinu glasova, održava se drugi izborni krug nakon prvog kruga, a između dva kandidata koja su dobila najveći broj glasova. Kandidat koji dobije većinu glasova u drugom krugu se bira za gradonačelnika.

Odbornici skupština opština se biraju prema proporcionalnom sistemu. Svaka od 38 opština predstavlja jedinstvenu izbornu zonu i broj mesta varira od 15 do 51 u srazmeri sa brojem stanovnika u opštini. Politički subjekti su raspoređeni na otvorenoj listi glasačkog listića, pri čemu birači biraju jedan željeni politički subjekat i daju jedan preferencijalan glas kandidatu sa liste istog političkog subjekta. Preferencijalni glasovi koje dobijaju kandidati svakog političkog subjekta se prebrojavaju odvojeno osim za prvog na listi koji automatski dobija sve glasove date političkom subjektu.

Rodnom kvotom se od političkih subjekata zahteva da uključe najmanje 30% manje zastupljenog pola na listama. Među mestima dodeljenim političkom subjektu, polu koji je dobio manje mesta će biti dodeljeno najmanje 30% ukupnog broja mesta koja je taj politički subjekat dobio.

IZBORNA ADMINISTRACIJA

Centralna izborna komisija (CIK) je stalno i nezavisno telo koje je sačinjeno od predsedavajućeg i deset ostalih članova. Predsedavajućeg komisije imenuje predsednik Kosova iz redova sudija Vrhovnog suda. Ostalih deset članova CIK-a predlažu poslaničke grupe iz Skupštine, uključujući ovde i one koje imaju garantovana poslanička mesta za nevećinske zajednice.

Uopšteno, organi izborne administracije na centralnom i lokalnom nivou su sproveli tehničke pripreme na dobro organizovan i transparentan način. Sednice CIK-a su bile otvorene, a članovi CIK-a su radili kolegijalno, često donoseći odluke jednoglasno. Međutim, nejasna su bila uputstva da li srpske lične karte treba da budu prihvatane za identifikaciju birača u redovnom glasanju.

CIK je održavao inkluzivan i uravnotežen pristup u imenovanju 38 opštinskih izbornih komisija (OIK) i 2.505 članova odbora biračkih mesta (OBM), uključujući predloge raznih subjekata koji zastupaju Srbe i druge nevećinske zajednice na Kosovu. Žene su činile samo 11% članova i predsedavajućih OIK-a. Udeo žena među imenovanim članovima OBM-a je otprilike 26%, što, izuzev Severne Mitrovice i Prištine, je i dalje daleko ispod deklarisanog cilja od 40% od strane glavnih političkih stranaka.

Akcioni plan CIK-a zasnovan na Privremenim preporukama EU EOM-a

Nakon junskih parlamentarnih izbora, Centralna izborna komisija (CIK) je usvojila Akcioni plan na osnovu Privremenih preporuka EOM-a, a kojima su sugerisana poboljšanja za koja nisu bile potrebne izmene u zakonskom okviru za administraciju opštinskih izbora 2017. CIK je napravio poboljšanja u Priručniku za glasanje i procedurama prebrojavanja, pojednostavio obrasce za rezultate, poboljšao obuku za OBM-e, a Centar za prebrojavanje i rezultate je uveo mere za povećanje transparentnosti i preciznosti svojih operacija.

CIK je organizovao intenzivnu desetodnevnu informativnu kampanju, pri čemu su razni video spotovi emitovani na glavnim audiovizuelnim medijima i objašnjavajući popunjavanje dva listića sa ciljem smanjenja značajnog broja nevažećih listića koji je primećen na prethodnim izborima. Zbog osporavanja procesa nabavki, CIK nije bio u stanju da u potpunosti sprovede svoju kampanju za informisanje birača. Ovo je uticalo na informisanje birača o podnošenju zahteva za promenu biračkog mesta ili registraciju birača za glasanje izvan Kosova.

Sprovedene su neke od osnovnih mera protiv prevara koje je preporučio EU EOM: spominjanje odredbi u Krivičnom zakoniku za izborna krivična dela i deo o žalbama IPŽP-u su uvršteni u Priručnik za glasanje i procedure prebrojavanja. Tužiocima su raspoređeni u svih 38 opština od samog početka izborne kampanje pa sve do kraja izbornog procesa.

IZBORNI PROCES U ČETIRI SEVERNE OPŠTINE

U skladu sa sporazumom između CIK-a i OEBS-a, OEBS je pružio usluge tehničkog savetovanja i pomoći za četiri OIK-a i 86 OBM-a u četiri severne opštine. Na izborni dan, ekipe OEBS-a su bile prisutne u opštinskim izbornim komisijama (OIK) kao i svakom biračkom mestu koje se je tamo nalazilo od početka do kraja prebrojavanja, uz ovlašćenje za prijavljivanje prekršaja i predstavljanja nepravilnosti izbornim službenicima. Osoblje OEBS-a je pratilo prevoz izbornog materijala od biračkih mesta do predodređenih sabirnih centara OIC-a na severu i dalje do Centra za prebrojavanje i rezultate.

REGISTRACIJA BIRAČA

Poverenje javnosti u tačnost biračkog spiska je malo, jer je na istom prisutan veliki broj preminulih lica. Preminuli nisu pravovremeno izbrisani sa biračkog spiska zbog nedostataka u proceduri za upis smrtnih slučajeva. Umrlice, koje su neophodne za brisanje birača iz spiska, se izdaju samo na zahtev porodice. Mnoge porodice ne prijavljuju smrtno slučajevima jer očigledno nastavljaju da primaju socijalne beneficije na ime preminulog lica. Nedavne mere koje je preduzeo ACR kako bi se odgovorilo na pitanje imaju ograničen uticaj i nisu primenjene jednako u svim opštinskim matičnim službama.

Takođe postoji sistemska opasnost da može doći do zloupotrebe podataka otprilike pola miliona birača koji žive u inostranstvu tokom izbornog dana. Pored toga, birači nisu uvek upisani u biračko mesto koje je najbliže njihovom mestu boravka, navodno zbog slabosti u kosovskom sistemu adresa i zbog činjenice da birači obično ne podnose zahtev za novu LK prilikom promene prebivališta.

Na osnovu podataka iz građanskog registra, CIK je registrovao 1.890.952 birača, rast od 18.011 u odnosu na junske izbore. Kosovska statistička agencija procenjuje da otprilike 700.000 Kosovaca živi u inostranstvu i, izuzev onih koji su imali uspeh u podnošenju zahteva za glasanje izvan Kosova, većina onih koji imaju godine za glasanje je prisutna na listi.

Tumačenja u vezi sa pravilima evidencije državljanstva Savezne Republike Jugoslavije i stalnog prebivališta na teritoriji Kosova u januaru 1998. otežavaju neka od nevećinskih lica da dobiju kosovsku LK i stoga budu uvršteni na birački spisak. Ovo se posebno odnosi na mlade i rođene van Kosova sa samo jednim roditeljem sa kosovskom LK, kosovske srpske povratnike, kao i pripadnike romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Situacija je složenija u četiri severne opštine, gde službe građanskog registra još nisu aktivne.

GLASANJE IZVAN KOSOVA

Operacije glasanja izvan Kosova su bile inkluzivne; međutim, zaštitne mere protiv mogućih zloupotreba nisu postojale. Na početku petonedeljnog perioda za podnošenje zahteva, CIK je poslao obrasce zahteva za svih 15.118 birača koji su registrovani kao GiK birači tokom junskih parlamentarnih izbora. CIK je primio 11.813 zahteva za GiK glasanje i odobrio 10.476. Najveći broj birača izvan Kosova je bio iz Srbije (3.244), Švajcarske (2.226) i Nemačke (1.400). Proces GiK poštom je počeo 22. septembra i završen je 20. oktobra 2017.

Ne postoji dovoljno zaštitnih mera za preuzimanje identiteta GiK-a u biračkom procesu i ne postoje efektivna pravna sredstva za takve slučajeve gubitka prava. Najmanje 34 birača je izbrisano sa biračkog spiska nakon što je neko drugi podneo zahtev za GiK u njihovo ime. Pošto su lica koja su izgubila pravo stekla saznanje o ovom tek nakon isteka žalbenog roka, nisu imali nikakvu pravnu mogućnost za ispravljanje navedenog.

REGISTRACIJA KANDIDATA

Proces nominacije i sertifikacije kandidata za lokalne izbore je bio inkluzivan. Tokom perioda sertifikacije sertifikovano je svih 91 političkih subjekata koji su se prijavili. Tu spadaju 35 registrovanih političkih stranaka, jedna koalicija, 30 građanskih inicijativa i 25 nezavisnih kandidata. Za skupštine opština se kandidovalo 6.887 sertifikovanih kandidata, od čega su 2.400 bile žene. Dok, od ukupno 204 kandidata za gradonačelnike, samo osam su bile žene.

Po prvi put od stupanja na snagu Zakona o opštim izborima (ZOI) u 2008, CIK je tražio izvod iz krivične evidencije za sve prijavljene kandidate, kao što je propisano zakonom. Pošto na Kosovu ne postoji integrisana sudska baza podataka, CIK je bio dužan da stupi u kontakt sa svim osnovnim sudovima na Kosovu za dobijanje relevantnih informacija. CIK je desertifikovao 87 sertifikovanih kandidata na osnovu krivičnih presuda protiv njih u poslednje tri godine. 17 od tih desertifikovanih kandidata je uložilo žalbe IPŽP-u, dok su sve odbačene kao neosnovane. Troje od ovih kandidata, uključujući jednog odbornika skupštine opštine, je uložilo žalbu Vrhovnom sudu protiv odluke IPŽP-a, koji je poništio odluke i naložio CIK-u da sertifikuje svih troje kandidata.

Neočekivano, CIK je zauzvrat odlučio da proširi odluku Vrhovnog suda na svih 87 prvobitno desertifikovanih kandidata

Vrhovni sud je zaključio da je čl. 29.1 ZOI neustavan. Ovo pitanje još nije podneto Ustavnom sudu. CIK je odlučio da proširi odluku Vrhovnog suda na svih 87 prvobitno desertifikovanih kandidata zbog krivičnih presuda. Samo 27 od 87 ponovo sertifikovanih kandidata se povuklo ili je zamenjeno od strane njihovih političkih subjekata.

ATMOSFERA KAMPANJE

Uopštena, atmosfera je bila mirna i kampanja je bila niskog intenziteta na delovima sa albanskom većinom na Kosovu, uz intenziviranje aktivnosti tokom poslednje nedelje pre izbornog dana.

Uopšteno, učesnici su bili u stanju da slobodno vode kampanju. Međutim, posmatrači EU EOM-a su primili izveštaje da su u ograničenom broju slučajeva javni službenici, kao što su nastavnici i radnici zdravstvenih centara, bili pod pritiskom da podrže određene kandidate ili su bili sprečeni da učestvuju u aktivnostima kampanje. Mnogi politički subjekti su dali prioritet kampanji od vrata do vrata, organizujući veća okupljanja tek pred kraj kampanje. Mnogi lideri političkih subjekata su vidljivo učestvovali u kampanji, pružajući podršku svojim političkim kandidatima.

Atmosfera kampanje je ometena zastrašivanjima unutar srpske zajednice, a posebno su ciljani politički subjekti koji nisu iz redova Srpske liste, ni njihovi kandidati. Ovo uključuje pritisak na individualne kandidate da se povuku i ograničenje političke konkurencije, postavljajući pitanja o ključnim principima opšteg demokratskog procesa u tim oblastima. Nekoliko kandidata političkih subjekata koji ne pripadaju Srpskoj listi se povuklo iz nadmetanja, navodno kao rezultat ovih zastrašivanja. Većina opozicionih stranaka, uključujući Samostalnu liberalnu stranku (SLS) i Partiju kosovskih Srba (PKS), nije predložila kandidate za gradonačelnike u većini opština sa većinskim srpskim stanovništvom¹.

EU EOM je primio izveštaje o institucijama koje funkcionišu u okviru takozvanog srpskog paralelnog sistema u Klokotu i Ranilugu, koje su učestvovali u pritiscima i davanju otkaza kandidatima koji nisu iz redova Srpske liste i članovima njihovih porodica. Najteži slučajevi zastrašivanja kandidata koji nisu iz redova Srpske liste su veoma retko prijavljivani kosovskom pravosudnom sistemu. Atmosfera kampanje je bila posebno napeta na severu, uz ponavljajuće nasilne incidente u kojima su učestvovali članovi PKS-a i Srpske liste u Leposaviću.

Posmatrači EU EOM-a su primili izveštaje zloupotrebe javnih resursa u nekoliko ograničenih slučajeva u Vitini, Klokotu i Zvečanu. Štaviše, premijer je bio u kampanji uz kandidate AAK za gradonačelnike, obećavajući sredstva za lokalne projekte ako oni budu izabrani.

Političke stranke nisu uključile učešće žena usvoje prioritete tokom kampanje. Žene su uopšteno bile nedovoljno zastupljene u publici na događajima kampanje i primile su manje podrške svojih stranaka da se kandiduju na izborima. Izborni manifesti većine političkih subjekata nisu predstavili dovoljno detalja o posebnim politikama za ohrabrivanje većeg uključenja žena u javni život.

FINANSIRANJE KAMPANJE

ZOI, Zakon o finansiranju političkih stranaka i nekoliko uredbi CIK-a o finansiranju kampanje određuje zakonski okvir za izvore prihoda i troškove političkih subjekata. Ovaj okvir ima za cilj poravnanje polja za igru uspostavljanjem ograničenja za troškove i zahteva za objavljivanje, procedura za reviziju i novčanih kazni. Međutim, finansijski izveštaji političkih subjekata nisu bili predmet revizije od 2013. i nisu stavljeni na raspolaganje javnosti na razmatranje, ne ispunjavajući zakonski uslov transparentnosti i odgovornosti za finansije kampanje.

Ograničenje troškova za svaki sertifikovan subjekat tokom izborne kampanje je postavljen na 0,5 EUR po registrovanom biraču i time zavisi od veličine opštine. Pojedinačni kandidati koji sami prikupljaju sredstva za kampanju izgleda da su pod uverenjem da ti troškovi ne treba da budu deo finansijskih izveštaja, što je u suprotnosti sa postojećim zakonskim uslovima. Nedostatak sistematskog nadzora finansija kampanje i ograničen delokrug mehanizama za finansijsku proveru postavljaju pitanja o prevazilaženju granice koja je uvedena zakonom.

¹ Dogodili su se nasilni incidenti, uključujući spaljivanje vozila Olivera Ivanovića i Dragiše Milovića u Severnoj Mitrovici pre početka zvanične kampanje.

MEDIJI

Medijski pejzaž je živopisan i pluralistički i ponudio je biračima informacije o raznim dostupnim političkim opcijama. Zakonodavstvo o medijima pruža zdrav okvir za slobodu medija i novinari su uopšteno bili u stanju da slobodno obavljaju svoju profesiju. ZOI propisuje da svi mediji obezbede pravično i ravnopravno pokrivanje svih učesnika, dozvoljava plaćeno reklamiranje i predviđa besplatno emitovanje za sve političke subjekte.

Televizija i on-line informativni mediji su bili primarni medijski izvor za informisanje birača. Društvene medije su uveliko koristili tradicionalni i on-line mediji za distribuisanje svog sadržaja uključujući prenos uživo izbornih debata i događaja kampanje. Glavni audiovizuelni mediji su se suzdržali od zapaljivih poruka i široko pokrivali izbornu kampanju u raznim oblicima, dok je većina lokalnih audiovizuelnih medija ograničeno pokrila izbore. On-line informativni mediji su opširno pokrili lokalnu izbornu kampanju; međutim, većina pokrivanja je bila zasnovana na informacijama koje su prikupile agencije vesti i drugi medijski izvori.

Medijsko pokrivanje izborne kampanje od strane informativnih audiovizuelnih medija bilo je usredsređeno na političke stranke koje su zastupljene u Skupštini, dok su manje stranke i nezavisni kandidati bili skoro nevidljivi u pokrivanju kampanje². TV kanal javnog servisa, RTK1 je ponudio donekle uravnoteženo pokrivanje, izdvajajući 17 procenata za LDK, 16 procenata za PDK i Samoopredeljenje i 14 procenata za AAK u svojim vestima o političkim i institucionalnim subjektima. Praćeni privatni TV kanali su takođe ponudili uravnoteženo pokrivanje LDK, PDK, Samoopredeljenja i AAK uz manje pokrivanje AKR i NISMA. Dva privatna kanala, *KTV* i *TV Dukagjini*, su značajno pokrivala premijera, i šefa AAK, dok se bavio svojim institucionalnim aktivnostima.

Svi veći praćeni TV kanali su organizovali inkluzivne izborne debate između kandidata za gradonačelnike u većini opština, dozvoljavajući kandidatima da se predstave, i omogućavajući biračima da naprave informisan izbor. Ipak, kandidati su potrošili značajan deo izbornih debata na političke optužbe umesto na predstavljanje i diskusiju o njihovim platformama. Uprkos veoma ograničenom broju žena koje su se kandidovale za mesto gradonačelnika, audiovizuelni mediji su uložili pozitivne napore u pozivanju kandidatkinja za gradonačelnice i odbornice u svoje programe. Međutim, samo kanal RTV21 je u svoje izborne debate uvrstio diskusiju o rodnoj ravnopravnosti.

Pored veoma striktno regulisanih plaćenih spotova za političko reklamiranje, glavne političke stranke su naširoko predstavljale kampanju na TV-u koristeći rupu u zakonu koja dozvoljava TV kanalima da neograničeno emituju sponzorisan program. Štaviše, u određenim instancama sponzorisani programi su bili uključeni unutar emisija vesti ili nisu bili na odgovarajući način obeleženi kao plaćeni program, usled čega je bila nejasna linija između uredničkog i plaćenog materijala, a na štetu publike. EU EOM je u praćenju medija primetio nekoliko povreda zakona u pogledu plaćenih političkih spotova i poštovanja izborne tišine. Nezavisna komisija za medije (NKM), nadležna za praćenje audiovizuelnih medija, nije se efektivno pozabavila niti sankcionisala većinu primećenih povreda tokom izborne kampanje.

Odražavajući kampanju niskog intenziteta u kosovskim opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom, skoro da nije postojalo pokrivanje medija o nadmetanjima za gradonačelnike na monitorisanim audiovizuelnim medijima i nijedan od njih nije uspeo da organizuje izborne debate

² EU EOM je nadgledao dva javna TV kanala (RTK1, RTK2) i četiri privatna TV kanala (RTV 21, KTV, Klan Kosova i TV Dukagjini) svakodnevno od 17.00 do 01.00, kao emisije vesti u vreme pika na TV Most i TV Puls kao i nekoliko on-line medija vesti.

među kandidatima za gradonačelnike. Neki lokalni emiteri i on-line mediji u četiri severne opštine sa većinskim srpskim stanovništvom su se suočili sa spoljnim smetnjama, što je uticalo na njihov kapacitet da slobodno pokriju izbornu kampanju.

CIVILNO DRUŠTVO I DOMAĆI POSMATRAČI

CIK je akreditovao ukupno 33.862 posmatrača na inkluzivan način, povećavajući transparentnost izbornog procesa. Više od 29.000 akreditovanih posmatrača je sertifikovano iz političkih subjekata i otprilike 3.700 iz domaćih NVO-a.

Glavna kosovska posmatračka grupa, Demokratija na delu (DnD), je obučila i razmestila oko 3.000 posmatrača za izbore, DnD centar za pozive je prikupio rezultate o izborima za gradonačelnike sa biračkih mesta u najvećim opštinama i objavio paralelnu tabulaciju glasova na noć izbora.

REŠAVANJE IZBORNIH SPOROVA

Izborni panel za žalbe i predstavke (IPŽP) je nezavisna institucija sastavljena od sudija odgovornih odlučivanje o žalbama i prigovorima oko odluka CIK-a u vezi sa izborima. IPŽP je brzo rešio veliki broj žalbi, objavljujući sve svoje odluke na svojoj internet stranici, time doprinoseći transparentnom procesu. Pre izbornog dana, IPŽP je primio ukupno 352 žalbi i predstavki u vezi sa tekućim lokalnim izborima. Pored 17 žalbi protiv odluka CIK-a o desertifikaciji kandidata, IPŽP je razmatrao slučajeve o aktivnostima pre i posle predizborne kampanje, povlačenju kandidata sa lista političkih subjekata, imenovanju članova OIK-a i većinom o aktivnostima u kampanji. Zbog ograničenja u resursima, vremenu i osoblju, IPŽP obično ne održava ročišta, ali su tokom ovih izbora do sada održali četiri ročišta, kao i javno zasedanje Panela o 23 slučaja. Do 22. oktobra, IPŽP je izrekao novčane kazne za kandidate i političke subjekte u iznosu od 196.750 EUR, većinom u vezi sa manjim prekršajima Kodeksa ponašanja tokom kampanje, kao što su posteri kampanje na neodgovarajućim mestima i učešće dece u aktivnostima kampanje. Do večeri 23. oktobra, podneto je 80 žalbi u vezi sa glasanjem i prebrojavanjem, većinom vezano za rezultate kandidata.

IZBORNI DAN

Izborni dan je protekao mirno, posmatrači EU EOM-a, koji su posetili 466 biračka mesta u svih 38 opština nisu zabeležili veće incidente. Biračka mesta su uopšteno otvorena na vreme i pripremljena za glasanje. Biračke procedure su većinom poštovane i glasanje je pozitivno ocenjeno u skoro svim posmatranim biračkim mestima.

Uopšteno, proces biranja je ocenjen kao dobar ili vrlo dobar u više od 99% biračkih mesta. Procedura glasanja je uopšteno poštovana. Posmatrači EU EOM su zabeležili puno slučajeva porodičnog glasanja (u 10% posmatranja). Birači su vraćeni sa 11% posmatranih biračkih mesta, većinom zbog odsustva sa biračkih spiskova, jer su se verovatno pojavili na pogrešnim biračkim mestima. Prema podacima unetim u biračkim knjigama, u 21% posmatranih biračkih mesta procenat pomaganja biračima je bio iznad 10%.

CIK nije dovoljno razjasnio pitanje prihvatljivih dokumenata. U većini posmatranih biračkih mesta, srpske LK su prihvatane za redovno glasanje, uz manji broj izuzetaka. Za uslovno glasanje, nije postojalo jedinstveno tumačenje pravila od strane osoblja OBM na raznim biračkim mestima.

Učinak službenika biračkih mesta je opao tokom prebrojavanja, sa samo 80% glasova ocenjenih pozitivnim. Iako je CIK pojednostavio obrasce rezultata, biračko osoblje u trećini posmatranih biračkih mesta je imao poteškoće u popunjavanju Obrazaca za rezultate kandidata. Poteškoće u

popunjavanju Obrazaca za poravnanje i rezultate su primećene u 37% posmatranih prebrojavanja glasova.

EU EOM su posetili OIK-e u 30 opština. Proces je ocenjen pozitivno za sve OIK-e. Ispravke materijala biračkih mesta i dokumenata su bile potrebne u najmanje 40% posmatranih OIK-a, ukazujući da je potrebna dodatna obuka za osoblje OBM-a.

Dva glavna privatna TV kanala, Klan Kosova i TV Dukagjini, su prekršila izbornu tišinu pokrivajući konferencije za štampu političkih stranaka tokom izbornog dana.
